

Др Филип Бојић,*

Доцент Правног факултета Универзитета у Београду

UDK: 349.2(497.11)

ПОСЕБНИ ВИДОВИ ОБЕЗБЕЂЕЊА ЗАСЛУЖНИХ ПОЈЕДИНАЦА У ДОМАЋЕМ ПРАВУ

Апстракт: Аутор у раду разматра посебне видове обезбеђења заслужних појединаца у домаћем праву, указујући да ови облици обезбеђења имају јако упориште и у упоредној и у нашој правој традицији. Посебно су анализиране одредбе новоусвојене Уредбе о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, а на основу које би Министарство културе и информисања Републике Србије требало да, после седмогодишњег прекида, објави нови јавни позив за доделу признања уметницима и стручњацима у култури, који су својим радом дали врхунски допринос култури наше државе. Аутор указује на новине садржане у Уредби, сматрајући да ће исте првенствено допринети већој ефикасности самог поступка за доделу признања, а уједно предлаже и одређена нова решења, која захтевају и измене и допуне Закона о култури. У раду су сагледане и сличности и разлике између признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина и националног спортског признања, које се додељује освајачима медаље, који су навршили 40 година живота. Спроведена анализа у раду има за циљ да укаже на значај обезбеђења заслужних појединаца, уметника и спортиста, а чиме се наставља давно успостављена традиција, која на нашим просторима постоји још од прве половине деветнаестог века.

Кључне речи: посебни видови обезбеђења; персоналне пензије; признање за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина; национално спортско признање; репрезентативна удружења у култури.

* e-mail: filip.bojic@ius.bg.ac.rs

Раd примљен: 05.09.2020.

Раd прихваћен: 27.09.2020.

1. Увод

У Републици Србији последњих година уочавају се посебни видови обезбеђења заслужних појединаца, који су у области културе или спорта остварили значајније спортске резултате, односно дали врхунски допринос националној култури. Признање се огледа у исплати посебних давања, која се финансирају из јавних прихода, када појединац наврши године живота предвиђене посебним законским, односно подзаконским прописима или када осигураник стекне право на пензију. На основу јавних позива Министарства културе Републике Србије, сходно одредбама Закона о култури, од 2007. до 2013. године, уметницима, односно стручњацима у култури су додељивана признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, у виду дугорочних новчаних престација, финансираних из буџета, које се исплаћују уз пензију. Међутим, одлучено је да се од 2014. године признања не додељују, односно да се не објављују нови јавни позиви, односно конкурси Министарства културе, што је представљало крајње неправичну одлуку према уметницима, односно стручњацима у култури који су у међувремену остварили право на пензију, а на основу својих уметничких домета сигурно заслужују посебно признање за свој рад. Почетком ове године, после седмогодишње паузе, донета је одлука да се поново објави јавни позив за доделу признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина. Правни основ за спровођење јавног позива налази се у новоусвојеној Уредби о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, којом су у односу на претходне уредбе детаљније регулисана поједина питања, која су често била предмет расправа у јавности. Стога ће одредбе ове Уредбе посебно бити анализирани у оквиру рада.¹

Такође, поред признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, у нашој држави обезбеђује се и национално спортско признање за освајаче медаља, који су навршили 40 година живота, а у виду доживотног месечног примања. Сличан концепт се примењује и за чланове Српске академије наука и уметности, па тако редовним и дописним члановима Академије

¹ О уредбама усвојеним у периоду од 2006 до 2010. године аутор је писао у раду „Посебна признања за заслужне уметнике: савремене дилеме и будућа решења“, *Право и привреда*, број 7–9/2013, стр. 568–586.

„припада академијска награда као вид друштвеног признања, која се исплаћује месечно“.²

Обезбеђење заслужних појединаца није институт новијег датума. Поједини облици обезбеђења уочавају се и у нашој, али и у упоредној правној традицији. Треба напоменути да су недоприносне престације ове врсте постојале у појединим системима и пре успостављања првих облика социјалног осигурања у Европи крајем XIX века, а у највећем броју случајева зависиле су превасходно од воље владара који их је додељивао најпре лојалним војницима, а касније и другим истакнутим појединцима, што је према Вукореци представљало и основни недостатак ових давања.³

Стога ће у раду, применом историјскоправног метода, бити анализирани и поједини примери из прошлости, а како би се указало на то да обезбеђење заслужних појединаца има дугу традицију у европским и домаћим оквирима, те наведено представља добру праксу, од које и даље не би требало одступати.

2. Различити облици социјалног обезбеђења заслужних појединаца путем персоналних пензија и других престација у упоредној правној традицији

Први облици обезбеђења заслужних појединаца јављају се још у Старом веку. У Риму се прве мере социјалног обезбеђења везују за реформе Тиберија и Гаја Граха. У периоду њихове владавине усвојен је Закон о житу (*lex flumentaria*), по којем је сваки плебејац могао да купује жито по јефтиној цени, а жито је периодично дељено припадницима заједнице слабијег имовинског стања.⁴ Посебна одлика тог закона се, сматра Машкин, састојала у томе што је „материјална помоћ грађанима слабијег имовног стања призната као обавеза државе“.⁵ Професор

2 Наводи се и да се „висина награде за редовне чланове Академије утврђује у износу две и по просечне нето зараде по запосленом у Републици Србији остварене у јуну претходне године, а према подацима републичког органа управе надлежног за статистику, а висина награде за дописне чланове Академије утврђује се у износу двоструке просечне нето зараде по запосленом у Републици Србији остварене у јуну месецу претходне године, а према подацима републичког органа управе надлежног за статистику“. Закон о Српској академији наука и уметности (*Службени гласник РС*, број 18/2010), члан 15.

3 Опширније у: Ivana Vukorep, *Mirovinski sustavi, kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2012, стр. 11–12.

4 Николај Александрович Машкин, *Историја Старог Рима*, Народна књига, Београд 1997, стр. 189.

5 *Ibid.*

Јашаревић наводи да је у Риму постојала и установа *Collegio teniorum*, у коју су се уплаћивале месечне рате како би породице после очеве смрти добијале један вид новчане помоћи.⁶ Такође, ваља нагласити да су у старом Риму првенствено средства издвајана за особе које су биле у војној служби и које су за своје заслуге од императора добијале одређени износ када више нису могле да обављају службу услед старости или инвалидности.⁷ Сличан концепт примењиван је и у Средњем веку, где су владари, али и припадници свештенства и аристократије, обезбеђивали пензије и смештај у манастирима за заслужне поданике који су били сувише стари за рад.⁸

Све наведено упућује на то да овде није реч о развијеном систему социјалне сигурности, којим се обезбеђује сигурност свих лица која доспеју у одређену животну доб и нису више способна за привређивање, већ су се лица обезбеђивала *ad personam*, најчешће на основу неких личних заслуга или веза са владаром, који је имао право дискреционог одлучивања о томе коме ће се исплаћивати средства из буџета у случају наступања социјалног ризика старости или инвалидности, те се стога уочава сличност наведених института са персоналним пензијама које су се додељивале у појединим европским државама још од средине прошлог миленијума.

Додела персоналних пензија, заснованих на класној припадности, била је посебно заступљена у Француској од XVI века па све до почетка Француске револуције. У једном тренутку персоналне пензије су представљале и буџетско оптерећење због великог броја корисника и високих износа, о којима је већином одлучивао владар, у недостатку законом прописаних услова и правила о остваривању права на пензију. Та средства су махом додељивана заслужним грађанима, истакнутим генералима, бившим министрима, осиромашеним племићима, војницима код којих је наступио одређени инвалидитет током рата, лојалним службеницима, члановима скупштине, али неретко и писцима чији је задатак био да нападају непријатеље владара и државе, различитим миљеницима, па чак и куртизанама.⁹ Промене које су дошле са Француском револуцијом одразиле су се и на институт персоналних

6 Сенад Јашаревић, *Социјално право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2010, стр. 61–62.

7 Paul Studenski, „Pensions“, *The Encyclopedia of the Social Science*, Volume 12, Par-Pun, The Macmillan Company, New York 1934, стр. 66.

8 Pat Thane, „The History of Retirement“, у: Gordon L. Clark, Alicia H. Munnel, J. Michael Orszag (ed.), *The Oxford Handbook of Pensions and Retirement Income*, Oxford University Press, Oxford 2006, стр. 35.

9 P. Studenski, стр. 66.

пензија, па су тако укинута социјална давања на основу дискреционе оцене владара и успостављен је нови пензијски систем, заснован на обезбеђењу престација за запослене у државним органима, који нису више способни за рад „после дуге и верне службе држави“, као и у случајевима када је дошло до повреде током вршења службе.¹⁰ Уочава се јасна законска регулатива у новоуспостављеном систему, који је примењиван током целог XIX века у Француској, те се прецизно наводи и у којим ситуацијама и у ком износу је исплаћивана пензија државним службеницима.

И током XX века, у појединим државама, махом са социјалистичким друштвеним уређењем, уочавају се слични облици обезбеђења заслужних појединаца. У Совјетском Савезу су постојале такозване персоналне старосне пензије, које су припадале лицима са посебним заслугама за совјетску државу у области револуционарне, државне и привредне делатности или лицима која су имала изузетне заслуге у области културе, науке и технике.¹¹ За остваривање права на персоналну пензију нису у обзир узимани дужина и врста стажа, већ посебне заслуге појединца за совјетску државу. Право на персоналну старосну пензију могло се остварити само када се наврше одређене године живота, и то, 60 година за мушкарце и 55 година за жене.¹² Јасно је да је реч о недоприносним престацијама, које се финансирају из буџета. Како професор Петровић наводи, „у законодавству СССР-а не постоји посебан списак заслуга за које се додељују персоналне пензије, јер је реч о индивидуалним заслугама које су предмет оцене органа који додељује ове пензије“.¹³ Такође, постоје и одређене класификације тих престација, а као основна мерила се узимају месни ниво на којем се додељују пензије и максимални износ персоналне пензије, те се разликују персоналне пензије савезног значаја које су додељиване лицима за заслуге за Совјетски Савез, чији је максималан износ износио до 200 рубаља, затим републичке персоналне пензије, које су додељиване за заслуге од републичког значаја и чији је максималан износ до 120 рубаља и, коначно, обласне (месне) пензије, које су додељиване за заслуге од месног значаја са максималним износом до 80 рубаља.¹⁴ Куриозитет је да је

10 *Ibid.*

11 Александар Петровић, *Осигурање за случај старости*, докторска дисертација (необјављена), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 1988, стр. 132.

12 *Ibid.*, стр. 133.

13 *Ibid.*

14 *Ibid.*, стр. 132–133.

У Руској Федерацији и даље постоји један посебан вид обезбеђења заслужних

висину пензије дискреционо одређивао орган који ју је додељивао, а приликом одређивања износа у обзир су се узимале заслуге лица коме се додељује пензија, његов материјални положај и број издржаваних чланова породице. Поставља се питање да ли је лице које је остваривало право на персоналну старосну пензију могло остварити кумулативно и право на редовну, односно пуну старосну пензију на основу претходног стажа осигурања и година живота. Примера ради, у Чехословачкој је било предвиђено право на личну пензију које је припадало нарочито заслужним радницима у привреди, науци, култури, државној управи, али је та социјална престација замењивала све остале врсте пензија на које би осигураник остварио право на основу социјалног осигурања, што доводи до закључка да у том систему социјалне сигурности није била могућа кумулација личне пензије са старосном или инвалидском пензијом.¹⁵

Вредне помена су и посебне престације које се исплаћују заслужним појединцима у Републици Литванији, која је била у саставу СССР до поновног успостављања државне независности 1990. године. Недуго затим, 1995. године је урађена свеобухватна реформа пензијског законодавства, а нови систем је заснован на принципима

грађана, који је веома сличан нашем концепту обезбеђења заслужних уметника и спортиста, али и концепту обезбеђења који је примењиван у Совјетском Савезу. Осим на уметнике, тај вид обезбеђења односи се и на заслужне спортисте, носиоце различитих државних признања и ордења, али и на ратне хероје. Законом о додатној месечној финансијској подршци грађанима Руске Федерације за изузетна остварења и заслуге у Руској Федерацији, којим се прецизира које категорије и под којим условима могу да остваре право на престације, предвиђено је да „држављани Руске Федерације, корисници пензије са пребивалиштем у Русији, који имају посебне заслуге и изузетна остварења у области културе, добитници Лењинове награде, Државне награде СССР-а, Државне награде Руске Федерације, Ордена Светога апостола Андреја Првозваног, Ордена за заслуге I, II, III и IV степена, освајачи медаља са Олимпијских и Параолимпијских игара остварују право на додатну месечну финансијску накнаду у износу од 250-415% пензије у зависности од врсте признања чији су носиоци“. Примећује се да је основни услов за доделу финансијске подршке признање, односно награда или орден, који су појединци добили. Национална признања за врхунски допринос у области културе и спорта, истраживање Сектора за законодавство Библиотеке Народне скупштине Републике Србије, број 3-03/12, 01/03/2012, стр. 5; Федерални Закон од 4 марта 2002 г. № 21-ФЗ „О дополнителном ежемесечном материјалном обезбешенију грађана Росијској Федерацији за выдающиеся достижения и особые заслуги перед Росијској Федерацијей“, чл. 1 и 2.

¹⁵ Р. Лазаревић, Т. Вујошевић, *Социјално осигурање у Југославији*, Култура, Београд 1958, стр. 165.

универзалности, солидарности, једнакости, сигурности прихода и елиминисања сиромаштва, те су новим законима успостављена три различита облика обезбеђења старијих лица: социјално осигурање засновано на доприносима без икаквих посебних привилегија, државне пензије које се финансирају из буџета и додељују посебним заслужним и професионалним групама, научницима, докторима наука, али и жртвама некадашњег совјетског режима, уз постављање резидентства као основног услова, и коначно социјалне пензије, на које право имају оне категорије које услед различитих околности, најчешће због одређеног вида инвалидности или подизања деце, нису биле у стању да приступе тржишту рада и остваре право на старосну пензију.¹⁶ Споменуте државне пензије представљају специфично давање и исплаћују се за заслуге појединцу. Могу се исплаћивати уз старосну пензију, коју је појединац обезбедио на основу уплата доприноса за обавезно пензијско и инвалидско осигурање, те сам циљ престације није обезбеђење већ награђивање или пак репарација.¹⁷

3. Обезбеђење заслужних појединаца у домаћој правној традицији

Први видови социјалног обезбеђења старијих лица у модерној Србији врше се посредством института персоналне пензије. Указом кнеза Милоша Обреновића из 1835. године, који је донет непосредно после усвајања Сретењског устава, предвиђена је исплата социјалних давања, која имају карактеристике поменутих персоналних пензија, из буџета за заслужне појединце и за учеснике Првог и Другог српског устанка. У Указу се наводи да „уважавајући родољубиве заслуге неких одабраних лица, које она имају за премили род и отечаство наше, и желећи исте заслуге колико толико наградити како би им се обезбедила сигурна старост, решава се под данашњим даном наведеним заслужним лицима годишњу пензију у талирима сразмерно њиховим заслугама, звањима и чиновима дати“.¹⁸ Пензије су се кретале у износима од 60 талира, колико је примао Јаков Ненадовић, војвода српски из периода Првог српског устанка, до 400 талира, колико је примао Димитрије Ђорђевић, српски пуковник. На основу Указа, право на пензију је остварило 27

16 Teodoras Medaiskis, „Transformation of old-age security in Lithuania“, у: Winfried Scmahl and Sabine Hortsmann (ed.), *Transformation of Pension System in Central and Eastern Europe*, Edward Elgar, UK – USA 2002, стр. 167–168.

17 *Ibid.*

18 Указ кнеза Милоша Обреновића објављен у *Новинама српским* број 10, 2. година, субота 9. март 1835.

лица, углавном истакнутих устаника из борби за ослобођење Србије од Турака, мада су се на листи налазила и два доктора и један учитељ. Указом је право на пензију у износу од 150 талира месечно остварио и Вук Стефановић Караџић. Указом је прописано и да ће се пензије исплаћивати из државне касе, почевши од Ђурђевдана.¹⁹ Уочава се да је један од основних циљева изнетих у Указу кнеза Милоша обезбеђивање сигурне старости заслужним појединцима.

Таква пракса је била присутна и крајем деветнаестог века у Краљевини Србији. Народна скупштина Србије је 1892. године усвојила предлог Радикалне странке „да се заслужним књижевницима српским Змај-Јовану Јовановићу и Љуби П. Ненадовићу одреди годишња награда од 4.000 динара докле год су живи“, што представља још један пример персоналних пензија у нашој правној традицији.²⁰

Сличним принципом, заслужним појединцима је обезбеђена у појединим случајевима и породична пензија, како неки аутори сматрају, први пут на овим просторима, а која се исплаћивала удовици војда Карађорђа Петровића Јелени Петровић, на основу решења Државног савета и тадашњег кнеза српског Михаила Обреновића. Савет је у решењу навео „да се у знак захвалности спрам Карађорђа даде његовој удовици Јелени пензија од 500 талира годишње“. Ваља напоменути да је по убиству војда Карађорђа 1817. године, Јелена, која је у то време са својом породицом боравила у Хотину у Бесарабији, по одлуци Руске владе, као вождова удовица, наставила да прима Карађорђево пензију све до 1830. године, када је Русија одлучила да свим српским емигрантима одузме даље издржавање.²¹ Јелена Петровић се уједно може сматрати и првом женом која је у Србији остварила право на неку социјалну престајацију.

Право на народно признање остваривали су и чланови породице почивших заслужних појединаца. Светлани и Јелени, ћеркама песника Војислава Илића, на основу решења законодавне власти од 15. маја 1892. године и решења Министра финансија од 30. маја 1902. године исплаћивана је све до удаје годишња накнада у износу од 600 динара.²²

19 Указ кнеза Милоша Обреновића објављен у *Новинама српским* број 10, 2. година, субота 9. март 1835.

20 *Јован Јовановић Змај, Антологијска едиција Десет векова српске књижевности*, Издавачки центар Матице Српске, Нови Сад 2012, стр. 441.

21 Опширније у: Алекса Ивић, „Јелена Карађорђевић после смрти свога мужа“, *Српски књижевни гласник*, књига XXIV, Београд 1928, стр. 366–367; Дејан Николић, *Српске краљице и царице*, Народна библиотека Ресавска школа, Деспотовац 1998, стр. 228.

22 Податак је преузет из: Списак пензионера, чиновника на расположењу, лица која примају издржавање и заслужних људи, стање на дан 5. новембра 1904. године, стр. 30.

Право на годишње народно признање у износу од 2.000 динара припало је и породици књижевника Радоја Домановића, на основу решења Народне скупштине од 13. марта 1909. године.²³

Занимљив је податак и да је почетком XX века, на основу решења Народне скупштине, право на народно признање у износу од 720 динара годишње припало и Фотију Ж. Иличићу, глумцу и управнику путујућег позоришта.²⁴ Основни циљ народног признања био је да се обезбеде заслужни појединци или чланови њихових породица, услед наступања социјалног ризика старости или смрти. Све до усвајања Закона о радњама 1911. године, право на пензију припадало је махом чиновницима и припадницима појединих професија, те велики број лица није био у могућности да се обезбеди услед наступања различитих социјалних ризика. Поменута одлука представља одређену претечу института посебног признања уметницима за врхунски допринос националној култури јер је циљ института са почетка XX и института са почетка XXI века начелно исти, а то је додела посебног новчаног признања за заслужне уметнике, којим ће се исказати почаст, али уједно обезбедити и одговарајући ниво социјалне сигурности у старости.

Треба напоменути да је и у ФНРЈ, педесетих година XX века, постојала могућност да Савезно извршно веће, на основу дискреционе одлуке, призна право на старосну пензију лицу које не испуњава услове предвиђене прописима о пензијском и инвалидском осигурању, а у једном периоду непосредно после Другог светског рата о стицању права на пензију лица које не испуњавају законске услове дискрециону одлуку су могли донети и извршни одбори завода за социјално осигурање.²⁵ Савезно извршно веће је имало право и да одлучи о већем износу пензије од оног износа који је утврђен према законским прописима о пензијском осигурању.

И у периоду СФРЈ је постојао институт изузетне старосне пензије, која је припадала лицима која су нарочито заслужна на пољу револуционарне, политичке, научне, културне, привредне или друштвене делатности. Претпоставља се да је узор за успостављање тог института био модел који је заживео у Совјетском Савезу, али је услов за изузетну старосну пензију, осим нарочитих заслуга, о којима

23 Податак је преузет из: Списак пензионера, чиновника на расположењу и лица која примају издржавање, стање на дан 1. октобра 1909. године, стр. 31.

24 Податак је преузет из: Списак пензионера, чиновника на расположењу и лица која примају издржавање, стање на дан 1. октобра 1909. године, стр. 31.

25 Zlatko Cota, Zdravko Popović, *Penziono osiguranje*, Birotehnik, Zavod za organizaciju i unapređenje uredskog poslovanja, Zagreb 1958 стр. 11, 136 и 276.

су дискреционо одлучивала већа скупштина република и покрајина, био и незадовољавајући материјални положај лица које је остварило право на изузетну старосну пензију. Професор Петровић наводи да је од свих република и аутономних покрајина једино Скупштина СР Србије 1983. године донела Одлуку о одређивању органа и о утврђивању ближих услова за стицање, остваривање и обуставу изузетне пензије. Одлуком су посебно прецизиране нарочите заслуге, те су међу „најзаслужније“ сврстани најистакнутији предратни револуционари, народни хероји и носиоци Партизанске споменице 1941, који су били организатори Народноослободилачке борбе и најзаслужнији војни руководиоци, као и најистакнутији савремени функционери Централног комитета Југославије и Централног комитета Србије, а за остале се тражио укупан стваралачки опус из области науке, културе и других друштвених делатности као и изузетан допринос јачању привреде, укључујући и проналазаштво и новотарство.²⁶ Износ изузетне старосне пензије разликовао се од републике до републике, те је у Македонији тај износ био 85% личног дохотка оствареног у тој републици у претходној години увећаног за четири пута, а у Србији не више од просечног личног дохотка свих радника запослених у Републици у претходној години, увећаних за 3,8%.²⁷

4. Обезбеђење заслужних уметника и стручњака у култури према новој Уредби о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури национални мањина

Признање за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина представља институт домаћег права, који последњих година изазива бројне полемике у друштву. Тешко је одредити *genus proximum* тог института и извести закључак да ли га уопште треба посматрати у оквирима социјалног права.²⁸ И даље се поставља као питање да ли је основни циљ института додатно социјално обезбеђење уметника у случајевима наступања неког социјалног ризика приликом којег се уметницима, односно стручњацима у култури обезбеђује већи обим права у односу на већ стечена права у систему социјалног осигурања или тај институт треба потпуно разграничити

26 А. Петровић, стр. 186.

27 *Ibid.*, стр. 241.

28 Филип Бојић, „Посебна признања за заслужне уметнике: савремене дилеме и будућа решења“, *Право и привреда*, број 7–9/2013, стр. 569.

од идеје социјалног обезбеђења и једноставно га посматрати као вид награде, тј. посебне почасте за уметнички допринос националној култури. Можда је најједноставније посебно признање уметницима као доживотно новчано давање посматрати као *sui generis* давање које држава обезбеђује у складу са прописаним законским и подзаконским критеријумима, а које као што се могло уочити из горе наведеног, има дубоке корене у нашој правној традицији.²⁹

Признање за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, може се дефинисати као посебно давање, које се исплаћује из буџета Републике Србије, а које се додељује уметницима, односно стручњацима у култури, који су дали врхунски допринос култури Републике Србије. Правни основ за доделу признања је у важећем Закону о култури, усвојеном 2009. године, у којем је предвиђено да Влада Републике Србије, изузетно, може доделити признање у виду доживотног месечног новчаног примања уметнику, односно стручњаку у култури, који је остварио право на пензију, а на основу врхунског доприноса националној култури, односно култури националних мањина.³⁰ За усвајање тих законских одредаба, *ratio legis* се може потражити у чињеници да је положај уметника у Републици Србији прилично тежак, да су пензије често обезбеђене на основу посебних доприноса за самосталне уметнике, којих је највише међу корисницима признања за врхунски допринос националној култури, утврђене у ниском износу, неретко и у износу најниже пензије, па се на неки начин индиректно исправља један вид лошег статуса уметника у држави обезбеђењем посебних давања у периоду када нису у могућности да обављају делатност у пуном обиму, односно у тренутку када наступи социјални ризик старости.³¹

Законом је предвиђено да ближе услове и начин доделе признања утврђује Влада Републике Србије, која је у вези са тим питањем усвојила до сада шест уредби којима се ближе уређују услови под којима неко лице може остварити право на признање за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина. У наставку ће посебна пажња бити посвећена новоусвојеној Уредби о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, на основу које би Министарство културе и информисања требало да распише после седам година нови јавни

29 *Ibid.*,

30 Закон о култури (*Службени гласник РС*, број 72/2009, 13/2016 и 30/2016 – испр. и 6/2020), члан 14.

31 Ф. Бојић, стр. 571.

позив за доделу признања за врхунски допринос националној култури. Неспорно је да наведена Уредба представља помак у односу на претходне уредбе, које су регулисале ово питање, да су услови за доделу признања, али и сам поступак, прецизирани, али и даље се примећују одређени недостаци, за чије отклањање су неопходне и измене и допуне одредби Закона о култури, којима се уређује право на признање за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина.

Основни *ratio legis* за усвајање Уредбе је уређивање ближих услова, као и начина доделе признања. Признање представља доживотно месечно новчано примање, које се додељује уметнику, односно стручњаку у култури, за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина. У самом тексту Уредбе наглашено је, као и у Закону о култури, да признање представља лично, непреносиво право. Из наведеног проистичи да ово право престаје смрћу носиоца признања и да се не може током живота преносити на друга лица на основу уговора.

За разлику од претходних уредби, којом су биле утврђено културне делатности, новом Уредбом, а у складу са одредбама Закона о култури, наводе се подручја културе, у оквиру којих уметник, односно стручњак у култури може стећи право на признање. Следствено томе, наведена су следећа подручја културе: књижевно стваралаштво; књижевно преводилаштво; музичко стваралаштво; музичка интерпретација; ликовна уметност; примењена и визуелна уметност, дизајн и уметничка фотографија; филмска уметност и аудио визуелно стваралаштво; позоришна уметност- сценско стваралаштво и интерпретација; опера, музичко сценско стваралаштво и интерпретација; уметничка игра (класичан балет, народна игра и савремена игра); дигитално стваралаштво и мултимедија; архитектура; превођење стручних и научних текстова; извођење музичких, говорних, артистичких и сценских културних програма; истраживање заштита, коришћење, прикупљање и представљање непокретног културног наслеђа; истраживање заштита, коришћење, прикупљање и представљање покретног културног наслеђа; истраживање заштита, коришћење, прикупљање и представљање нематеријалног културног наслеђа; филмске и телевизијске делатности; научноистраживачка и едукативна делатност у култури; библиотечко-информациона делатност; издаваштво, као и продукција културних програма и дела.³²

³² Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (*Службени гласник РС*, бр. 11/20), члан 2.

У погледу услова, које је потребно испунити, а како би се стекло право на признање, доносилац Уредбе, прецизира одређене услове, док поједини услови у односу на претходну Уредбу остају непромењени. Наводи се да титулар права на признање може постати уметник, односно стручњак у култури, који је држављанин Републике Србије и који је дао врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина.³³ Као нови услов издваја се да ће право на признање стећи уметник, односно стручњак у култури који је допринео развоју културних вредности у Републици Србији, односно њеној међународној афирмацији. У погледу овог услова, поставља се питање на који начин ће се наведено доказивати, или да ли ће се и овде као основни критеријум узимати међународне награде и признања, које је уметник добио од стране других држава или на међународним фестивалима и смотрама и да ли се може као сметња за остваривање права на признање посматрати ако је деловање уметника било такво да није допринео развоју културних вредности, већ је насупрот томе промовисао неке друштвене негативне појаве.³⁴ Као наредни услов, уочава се да је уметник, односно стручњак у култури добитник најзначајнијих награда и признања, а сходно листи коју утврђују репрезентативна удружења у култури, свако за своје подручје културе и то: републичке награде за посебан допринос развоју културе, награде за животно дело, стручне награде са међународних фестивала, награде са фестивала и манифестација од републичког значаја, стручне награде удружења, локалне награде и друштвеног признања, као и друге стручне међународне и домаће награде и признања из подручја културе.³⁵ Поред наведеног, захтева се и образложена оцена вредности доприноса у области културе у подручјима културе, наведених у оквиру Уредбе, а коју дају уметничка и струковна удружења, установе културе, али и образовне и научне установе.

Услов који и даље подлеже критикама је онај којим се предвиђа да ово признање може оствари само лице које је претходно остварило право на пензију, што је уједно и један од основних разлога због којег се признање за врхунски допринос националној култури свих претходних

33 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 3, став 1.

34 Примера ради, поставља се као питање да ли ће право на признање моћи да оствари признати уметник, односно стручњак у култури, који је добитник релевантних домаћих и међународних награда, а који је био осуђен на казну затвора због извршења одређеног кривичног дела.

35 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 3, став 1, т. 2.

година у јавности изједначавало са старосном пензијом. Доносилац уредбе предвидео је да се признање додељује уметнику, односно стручњаку у култури који је остварио право на пензију, што је нешто термилошки другачији услов у односу на услове предвиђене претходним уредбама, којима се предвиђало да је неопходно да је уметник, односно стручњак у култури стекао статус корисника пензије код надлежног фонда за пензијско и инвалидско осигурање у Републици Србији. Неспорно је да је суштина остала иста. Делује да би примереније било да се као услов поставе године живота уметника, односно стручњака у култури, а не статус корисника пензије, јер на основу тог услова право на признање не могу да остваре лица која нису остварила право на пензију услед недовољно година претходног стажа осигурања, што је честа појава у области уметности. Међутим, за наведену промену потребна је и измена Закона о култури, у којем се експлицитно наводи да се признање додељује уметнику који је остварио право на пензију, јер одредбе Уредбе, као подзаконског акта, којим се уређују услови за стицање прана на признање, не могу бити у супротности са законским прописом којим се уређује област културе.³⁶

Следствено свему наведеном, а у погледу услова за стицање права на признање, поред горе анализираног услова који се односи на промовисање културних вредности, највећу новину представља већа улога репрезентативних удружења у култури, која утврђују листу награда и признања.³⁷ Као што је претходно назначено, Уредбом је

³⁶ Закон о култури, члан 14, став 1.

³⁷ Према одредбама Правилника о саставу и начину рада Комисије за утврђивање репрезентативности удружења у култури и о ближим условима и начину утврђивања и престанка статуса репрезентативног удружења у култури, удружење у култури може стећи статус репрезентативног удружења у култури ако је уписано у регистар удружења у складу са законом којим се уређује оснивање и рад удружења; ако је регистровано за деловање на целој територији Републике Србије; ако састав његовог чланства недвосмислено репрезентује културну делатност за коју је регистровано и за коју је поднело захтев за добијање статуса репрезентативног удружења; ако остварује вишегодишњи континуитет постојања и рада удружења; ако остварује резултате у програмским активностима; ако је од значаја за развој националне културе, односно културе националних мањина; ако је кадровски, технички и организационо оспособљено за вршење поверених послова; ако бројношћу и угледом својих чланова-уметника, стручњака и сарадника спада међу водећа удружења у културној делатности за коју је регистровано и ако испуњава услов заступљености већине уметничких, односно стручних профила у одређеној области културе. Ваља напоменути да једно репрезентативно удружење може имати репрезентативност за више подручја културе, а ако испуњава назначене услове. Захтев за утврђивање статуса репрезентативног удружења у култури удружење у култури подноси Комисији за утврђивање

предвиђено да право на признање може остварити уметник, односно стручњак у култури, који је добитних најзначајнијих награда и признања. Наведено је било предвиђено и у претходним уредбама, али се често као питање постављало да ли се могу рангирати награде и признања, чији је уметник, односно стручњак у култури, добитник, а имајући у виду да се у појединим подручјима културе додељује велики број различитих награда и признања. Стога се као добро решења издваја укључивање репрезентативних удружења у култури која имају знатно бољи увид у награде и признања, која се додељују у одређеној области. Репрезентативна удружења ће бити обавезна да утврде листу најзначајнијих награда и признања, а на основу које ће се извршити боље рангирање потенцијалних титулара права на признање.

Поред наведеног, репрезентативна удружења имају знатно значајнију улогу и самој процедури за подношење предлога за доделу признања. Утврђено је Уредбом да репрезентативна удружења у култури подносе Министарству културе образложени предлог за доделу признања, а после одржане заједничке седнице за свако подручје културе утврђено Уредбом.³⁸ Основна намера доносиоца Уредбе је да за свако подручје културе у току године репрезентативна удружења у култури могу да предложе највише три уметника, односно стручњака у култури. Уз образложени предлог на јавни позив, поред доказа о испуњености услова утврђених Уредбом, обавезно се доставља и кратка биографија предложеног кандидата, образложена оцена вредности доприноса у области културе, као и листу награда и признања. Што се тиче доказа у погледу држављанства и својства осигураника у смислу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, Министарство исте прибавља по службеној дужности, а уз сагласност лица на које се ти подаци односе.

репрезентативности удружења у култури, која има седам чланова које именује министар надлежан за културу, од којих два члана именује на предлог Координационог одбора уметничких удружења Србије. Чланови Комисије се именују на период од две године, са могућношћу поновног именовања. Министар надлежан за културу доноси решење о утврђивању статуса репрезентативног удружења у култури, на предлог Комисије, а ако су испуњени услови утврђени Правилником. По доношењу решења, репрезентативно удружење у култури уписује се у Регистар репрезентативних удружења у култури које води Министарство културе. Према подацима Министарства културе и информисања Републике Србије из марта 2019. године, 34 удружења стекла су статус репрезентативног удружења у култури. Правилник о саставу и начину рада Комисије за утврђивање репрезентативности удружења у култури и о ближим условима и начину утврђивања и престанка статуса репрезентативног удружења у култури (*Службени гласник РС*, бр. 57/10, 27/13 и 11/17), члан 2 и чл. 5-8.

38 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 6, став 1.

Уочава се да се посебна правила предвиђају за припаднике националних мањина, те уместо репрезентативних удружења у култури, истакнуте уметнике, односно стручњаке у култури, припаднике националне мањине, који су дали врхунски допринос култури националних мањина, предлаже Национални савет националне мањине, који у току једне године може да предложи једног уметника, односно стручњака у култури.³⁹

Све ово ће знатно олакшати посао Комисији за доделу признања, која и даље има најважнију улогу у поступку доделе признања, јер утврђује испуњеност услова кандидата за признање, а по добијању образложеног предлога од стране репрезентативних удружења у култури и уједно разматра достављене предлоге. У новој Уредби је задржано решење из претходне Уредбе, те Комисија и даље има седам чланова који се именују из реда угледних и афирмисаних уметника и стручњака у култури, од којих је један представник националног савета националних мањина.⁴⁰ Чланове Комисије именује министар надлежан за послове културе на период од три године, са могућношћу поновног именовања, што представља новину у односу на претходне прописе, којима се предвиђало да се чланови Комисије именују на период од годину дана. Делује да ће новоусвојено решење допринети независности и већем интегритету чланова комисије приликом предлагања листе кандидата за доделу признања. У вези са тим, ваља напоменути и да је скраћен рок за предлагање листе кандидата за доделу признања и да комисија има обавезу да предложи листу кандидата у року од 60 дана од дана истека јавног позива⁴¹, што је краћи рок у односу на рок из претходне Уредбе, којом је било предвиђено да Комисија утврђује предлог за доделу признања у року од 3 месеца од дана истека јавног позива.⁴²

Када Комисија предложи листу кандидата за доделу признања, Министарство надлежно за послове културе, а полазећи од предлога Комисије и финансијских средстава обезбеђених у буџету Републике

39 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 6, став 2.

40 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 4, став 2.

41 Јавни позив за достављање образложеног предлога за доделу признања оглашава се на званичној интернет страни Министарства и у једним дневним новинама које се дистрибуирају на целој територији Републике Србије и траје 30 дана. Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 5.

42 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (*Службени гласник РС*, бр. 36/10, 146/14 и 91/18), чл. 6, ст. 1.

Србије, предлаже Влади акт о додели признања, за највише до 20 уметника, односно стручњака у култури за сваку годину у којој се оглашава јавни позив.⁴³ На основу упућеног предлога, Влада Републике Србије доноси решење о додели признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина. У односу на претходне прописе, наведено решење издваја се као неповољније за потенцијалне титурале права на признање. Доносилац Уредбе ограничио је број добитника признања за највише 20 уметника, односно стручњака у култури, чиме се долази до закључка да велики број уметника, који ово признање заслужују, вероватно неће бити у прилици и да исто добију. Посебно се мора имати у виду да је 2007. године када су признања по први пут додељена, право на признање остварило 257 уметника.⁴⁴ Наредних година овај број је смањен на просечно 50 добитника годишње. Стога се не види који је разлог да се седам година по објављивању последњег јавног позива број потенцијалних добитника признања ограничи на највише 20. Такође, ваља имати у виду да је од прве доделе признања 2007. године, па до данас, велики број уметника, односно стручњака у култури, који су претходних година остварили право на признање преминуо, а као што је горе наведено, ово право је непреносиво и ненаследиво и гаси се смрћу корисника права, те услед смрти великог броја корисника, тренутно ово признање прима 263 корисника. Стога се не види оправданост разлога да се број добитника признања ограничи на највише 20 годишње.

Као што је познато, признање се додељује и исплаћује уметнику, односно стручњаку у култури у виду доживотног месечног новчаног примања. С тим у вези, уочавају се и одређене новине у оквиру новоусвојене Уредбе, а у погледу утврђивања износа месечног новчаног примања. Претходним прописима којима се ближе уређивала додела признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина било је предвиђено да се признање додељује и исплаћује уметнику у виду доживотног месечног новчаног примања у нето износу од педесет хиљада динара, а важећом Уредбом утврђено је да се износ утврђује у висини једне просечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији за месец јул претходне године, према подацима

43 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 8, став 1.

44 Решење о додели посебних признања уметницима за врхунски допринос националној култури у Републици Србији, Решење је објављено у *Службеном гласнику РС*, бр. 114/2007 од 8.12.2007.

републичког органа надлежног за послове статистике.⁴⁵ Наведено решење делује знатно боље у односу на претходно, а имајући у виду промене курса динара које се дешавају на нашем монетарном тржишту. Коначно, овакво решење се примењује и приликом утврђивања износа националног спортског признања, које се додељује спортистима након навршених 40 година живота, а који су освојили медаље на релевантним спортским такмичењима. Стога се не види ниједан разлог због чега би се другачији модел примењивао приликом утврђивања износа признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина.

5. Обезбеђење спортиста на основу националних спортских признања

Закон о спорту садржи одредбе којима се предвиђа додела националног спортског признања у виду доживотног месечног новчаног примања након навршених 40 година живота спортистима, држављанима Републике Србије, који као репрезентативци Републике Србије освоје медаљу на олимпијским играма, параолимпијским играма, шаховској олимпијади, светским и европским првенствима у олимпијским и параолимпијским спортским дисциплинама, или су носиоци светског рекорда у олимпијским и параолимпијским спортским дисциплинама, или постану финалисти DEJVIS купа или FED купа Међународне тениске федерације, додељује се национално спортско признање.⁴⁶ Спортистима се престација исплаћује када наврше 40 година живота, имајући у виду да услед различитих физичких ограничења знатно раније завршавају своју професионалну каријеру, те услед тога нису више у могућности да стичу приходе на основу бављења спортом. Следствено томе, исплатом посебног давања се обезбеђује социјална сигурност спортиста, што је

45 Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (2020), члан 9. став 1.

46 Закон о спорту (*Службени гласник РС*, бр. 10/2016), члан 123, став 1.

Апелациони суд у Новом Саду утврдио је да уколико законодавац није изричито предвидео да се одређена дисциплина уврсти међу спортове за које је учешћем на такмичењима могуће добити национално признање, лица која се такмиче у тој дисциплини немају основ да се жале да је према њима учињена дискриминација. Уредбом о националним признањима и наградама за посебан допринос развоју и афирмацији спорта наведена су међународна такмичења за која се спортистима додељују признања, а у која не спадају такмичења на Шаховској олимпијади слепих, као ни учешће на светским првенствима слепих шахиста, у којима су тужиоци остварили значајне резултате. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж 282/2012 од 14. јуна 2012. године.

посебно значајно за спортисте који се баве спортским дисциплинама у којима се не закључују „милионски“ уговори.

Ближи услови о додели националног спортског признања регулисани су Уредбом о националним спортским признањима и новчаним наградама.⁴⁷ Предвиђа се да се Национално спортско признање додељује у виду дипломе и доживотног месечног новчаног примања.⁴⁸ Месечно новчано примање се не додељује у јединственом износу, као што је случај са обезбеђењем заслужних уметника, већ је критеријум за одређивање износа престације медаља коју је спортиста освојио и спортско такмичење на којем је резултат остварен.⁴⁹ Уредбом је предвиђена и могућност трајног умањења престације за 25% у случају

47 Право на национално спортско признање раније је уређивано Уредбом о националним признањима и наградама за посебан допринос развоју и афирмацији спорта (*Службени гласник РС*, број 65/2006 и 6/2007), Уредбом о националним признањима и наградама за посебан допринос развоју и афирмацији спорта (*Службени гласник РС*, број 24/2009 и 88/2009) и Уредбом о националним спортским признањима и новчаним наградама (*Службени гласник РС*, број 8/2013 и 7/2015). Првом уредбом је било предвиђено да ће спортиста почети да остварује право на новчано примање када наврши 35 година живота.

48 Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама (*Службени гласник РС*, број 22/2016 и 83/2017), члан 4, став 1.

49 За освојену златну медаљу на олимпијским играма, параолимпијским играма или шаховској олимпијади, спортиста ће остварити право на месечно новчано примање у висини три просечне нето зараде у Републици Србији. За освојену сребрну медаљу на олимпијским играма, параолимпијским играма или шаховској олимпијади, или за освојену златну медаљу на светском првенству у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини, или за освојени DEJVIS куп или FED куп Међународне тениске федерације спортиста ће остварити право на месечно новчано примање у висини две и по просечне нето зараде у Републици Србији. За освојену бронзану медаљу на олимпијским играма, параолимпијским играма или шаховској олимпијади, или за освојену сребрну медаљу на светском првенству у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини, или за освојену златну медаљу на европском првенству у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини, или за светски рекорд у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини спортиста ће остварити право на месечно новчано примање у висини две просечне нето зараде у Републици Србији. За освојену бронзану медаљу на светском првенству у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини, или за освојену сребрну медаљу на европском првенству у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини спортиста ће остварити право на месечно новчано примање у висини једне и по просечне нето зараде у Републици Србији. За освојену бронзану медаљу на европском првенству у олимпијској или параолимпијској спортској дисциплини спортиста ће остварити право на месечно новчано примање у висини једне просечне нето зараде у Републици Србији. Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама (2016), члан 4, став 1, тач. 1–5.

да спортиста, који је стекао право на национално спортско признање, а након постизања релевантног спортског резултата, наступи на спортском такмичењу за репрезентацију стране државе, односно страног националног спортског савеза или као индивидуални представник стране државе, односно страног националног спортског савеза.⁵⁰ Такође, у случају да спортиста током спортске каријере оствари више резултата који представљају основ за доделу националног признања, као основ за доделу признања узмеће се у обзир најбољи, односно највреднији спортски резултат.⁵¹

Одлуку о додели националног спортског признања доноси Влада Републике Србије у форми решења, на предлог министарства надлежног за спорт, а по претходно поднетом захтеву лица које испуњава услове предвиђене за доделу признања.⁵² Право на национално спортско признање спортиста остварује од дана доношења решења о додели тог признања, с тим што се доживотно месечно примање исплаћује спортисти након навршених 40 година живота.⁵³ Уочава се законска одредба којом се даје могућност Влади да, на предлог Министарства, решењем одлучи да не додели, односно да укине национално спортско признање, у случају да носилац националног спортског признања својим понашањем или учешћем у активностима које нису у складу са законом, спортским правилима или другим општим актима организација у области спорта штети угледу спорта и, на тај начин, угледу Републике Србије.⁵⁴ Такође, примећује се и да није довољно само решење Владе да би се започело са исплатом новчаног примања спортисти који наврши 40 година живота, већ ће, по доношењу решења, Министарство закључити са спортистом уговор о исплати новчаног примања.⁵⁵

6. Закључак

Из свега наведеног, а у погледу обезбеђења заслужних појединаца у домаћем праву, закључује се да су у области спорта знатно прецизнији услови за доделу националног признања и да стога не постоји

50 Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама (2016), члан 4, став 2.

51 Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама (2016), члан 4, став 3.

52 Закон о спорту, члан 124, ст. 2 и 3.

53 Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама (2016), члан 11, став 2.

54 Законодавац предвиђа могућност да се против решења Владе покрене управни спор пред управним судом. Закон о спорту, члан 124, став 4.

55 Закон о спорту, члан 124, ст. 2 и 6.

места дилемама, као што је то случај у вези са признањима за заслужне уметнике, односно стручњаке у култури. Премда национално спортско признање има више карактеристике посебног признања него социјалне престације, немали је број корисника којима се тим давањем обезбеђује одговарајући ниво социјалне сигурности по престанку професионалног бављења спортом. Поред усвојеног модела за утврђивање износа месечног новчаног примања на основу просечне зараде у Републици Србији без пореза и доприноса, а који се дуги низ година примењује приликом утврђивања износа националног спортског признања, а од ове године и приликом утврђивања износа признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина, ваљало би у оквиру неких будућих измена и допуна Уредбе о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина прихватити још нека решења из Уредбе о националним спортским признањима и новчаним наградама. Као добро решење се издваја додела дипломе носиоцу националног спортског признања уз новчани месечни износ, што би такође представљало добру праксу и за добитнике признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина. Такође, знатно би примереније било да се као и код спортиста услов за остваривање права на признање за врхунски допринос култури, односно култури националних мањина веже за године живота, а не статус корисника пензије, чиме би се избегла ситуација у којој право на признање не могу да остваре лица која нису остварила право на пензију услед недовољно година претходног стажа осигурања, што је честа појава у области уметности. Неспорно је да се не може као код спортиста, који из оправданих разлога раније престају да се професионално баве спортом, предвидети да се право на признање остварује са навршених 40 година живота, али делује да би примерено решење за уметнике, односно стручњаке у култури било навршених 60 година живота. Међутим, за наведене промене, које би неспорно допринеле и популизацији института признања за врхунски допринос националној култури, потребне су измене Закона о култури, јер, као што је и наведено, одредбе Уредбе, као подазаконског акта, којим се уређују услови за стицање права на признање, не могу бити у супротности са законским прописом којим се уређује област културе.

Опште узев, уз одређене недостатке за чије отклањање је пре свега неопходна измена Закона о култури, усвајање нове Уредбе о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној

култури, односно култури националних мањина, представља помак, који се огледа пре свега у погледу уређивања ближих, односно прецизнијих услова за доделу признања, а на основу којих ће се, по објављивању јавног позива за доделу признања, Комисији уз значајну улогу репрезентативних удружења у култури знатно поједноставити поступак предлагања заиста заслужних уметника и стручњака у култури, који су својим вишедеценијским радом дали врхунски допринос националној култури. Укључивање репрезентативних удружења у култури допринеће ефикасности самог поступка, а и трошкови поступка биће знатно нижи него ранијих година. Такође, усвајање ове Уредбе представља јасну намеру надлежних да се после безразложног седмогодишњег прекида настави обезбеђење заслужних уметника у Републици Србији на основу посебног признања, а чиме ће се наставити давно успостављена традиција обезбеђења заслужних појединаца, која, као што је уочено, постоји на нашим просторима још од прве половине деветнаестог века.

Литература и извори

Бојић Ф. (2013), „Посебна признања за заслужне уметнике: савремене дилеме и будућа решења“, *Право и привреда*, бр. 7–9, стр. 568–586.

Vukorep I. (2012), *Mirovinski sustavi, kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Ивић А. (1928), „Јелена Карађорђевић после смрти свога мужа“, *Српски књижевни гласник*, књига XXIV, Београд.

Јашаревић С. (2010), *Социјално право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад.

Лазаревић Р, Вујошевић Т. (1958), *Социјално осигурање у Југославији*, Култура, Београд .

Машкин А. Н. (1997), *Историја Старог Рима*, Народна књига, Београд.

Medaiskis T. (2002), “Transformation of old-age security in Lithuania”, у: Winfried Scmahl and Sabine Hortsmann (ed.), *Transformation of Pension System in Central and Eastern Europe*, Edward Elgar, UK – USA.

Николић Д. (1998), *Српске краљице и царице*, Народна библиотека Ресавска школа, Деспотовац.

Петровић А. (1998), *Осигурање за случај старости*, докторска дисертација (необјављена), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш.

Studenski P. (1934), „Pensions“, *The Encyclopedia of the Social Science*, Volume 12, Par-Pun, The Macmillan Company, New York 1934.

Thane P. (2006), „The History of Retirement“, у: Gordon L. Clark, Alicia H. Munnell, J. Michael Orszag (ed.), *The Oxford Handbook of Pensions and Retirement Income*, Oxford University Press, Oxford 2006, стр. 33-51.

Cota Z., Popović Z. (1958), *Penziono osiguranje*, Birotehnika, Zavod za organizaciju i unapređenje uredskog poslovanja, Zagreb.

*** (2012), Национална признања за врхунски допринос у области културе и спорта, истраживање Сектора за законодавство Библиотеке Народне скупштине Републике Србије, број 3-03/12.

***(2012) *Јован Јовановић Змај, Антологијска едиција Десет векова српске књижевности*, Издавачки центар Матице Српске, Нови Сад.

Коришћени извори права

Закон о култури (*Службени гласник РС*, број 72/2009, 13/2016 и 30/2016 – испр. и 6/2020)

Закон о Српској академији наука и уметности (*Службени гласник РС*, број 18/2010)

Закон о спорту (*Службени гласник РС*, број 10/2016)

Федеральный Закон от 4 марта 2002 г. № 21-ФЗ „О дополнительном ежемесячном материальном обеспечении граждан Российской Федерации за выдающиеся достижения и особые заслуги перед Российской Федерацией“

Правилник о саставу и начину рада Комисије за утврђивање репрезентативности удружења у култури и о ближим условима и начину утврђивања и престанка статуса репрезентативног удружења у култури (*Службени гласник РС*, бр. 57/10, 27/13 и 11/17)

Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (*Службени гласник РС*, бр. 11/20)

Уредба о ближим условима и начину доделе признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина (*Службени гласник РС*, бр. 36/10, 146/14 и 91/18)

Уредба о националним признањима и наградама за посебан допринос развоју и афирмацији спорта (*Службени гласник РС*, број 65/2006 и 6/2007)

Уредба о националним признањима и наградама за посебан допринос развоју и афирмацији спорта (*Службени гласник РС*, број 24/2009 и 88/2009)

Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама (*Службени гласник РС*, број 8/2013 и 7/2015)

Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама (Службени гласник РС, број 22/2016 и 83/2017)

Filip Bojić, Ph. D.
Faculty of Law, University of Belgrade

Special Types of Security for Deserving Individuals in Domestic Law

Summary

The author discusses special types of security for deserving individuals in domestic law, pointing out that these forms of security have a strong foothold in both the comparative and our legal tradition. The provisions of the newly adopted Regulation on closer conditions and the manner of awarding the Awards for outstanding contribution to national culture i.e. the culture of national minorities, were analyzed separately, and on the basis of which the Ministry of Culture and Information of the Republic of Serbia should after seven years' interruption, announce a new public invitation for the allocation of Awards to artists and cultural experts whose work has made a top-rate contribution to the culture of our country. The author point out the novelties contained in the Regulation, believing that they will primarily contribute to the greater efficiency of the procedure for awarding the Awards, and at the same time proposes certain new solutions, which require amendments to the Law on Culture. The paper also examines the similarities and differences between the Awards for outstanding contribution to national culture, i.e. the culture of national minorities and the national sports awards, which is awarded to medal winners who have reached the age of 40. The conducted analysis aims to point out the importance of providing deserving individuals, artists and athletes, and thus continuing the long-established tradition, which has existed in our area since the first half of the nineteenth century.

Keywords: *special types of security; personal pension; Awards for the top contribution to the national culture, i.e. the culture of national minorities; National sports awards; representative associations in culture.*